

Kapitel 3. Beskyttede naturtyper m.v.

- 3.1. Indledning
- 3.2. Undtagelser fra beskyttelsesordningen
- 3.3. Oplysning om beskyttelsesordningen
- 3.4. Registrering af beskyttede naturtyper
- 3.5. Definition af naturtyperne
- 3.6. Søer og vandhuller
- 3.7. Vandløb
- 3.8. Heder
- 3.9. Moser og lignende
- 3.10. Strandenge
- 3.11. Strandsumpe.
- 3.12. Ferske enge og overdrev
 - 3.12.1 Ferske enge
 - 3.12.2. Overdrev
- 3.13. Arealberegning
- 3.14. Foranstaltninger, der kræver dispensation
- 3.15. Administrationen af dispensationsbeføjelsen
- 3.16. Erstatningsbiotoper
- 3.17. Overtrædelser af § 3
- 3.18. Skovloven
- 3.19. Særligt om VVM-proceduren
- 3.20. Forholdet til anden lovgivning i øvrigt

3. I. Indledning

Lovens kapitel 2 indeholder bestemmelser om en generel beskyttelsesordning for naturtyper m.v. Med bestemmelserne i lovens § 3 sker der en styrkelse af den generelle beskyttelse i forhold til den hidtidige ordning efter naturfredningsloven.

Beskyttelsesordningen efter lovens § 3 er udvidet således, at ferske enge og overdrev er inddraget under ordningen. Bestemmelsen indeholder nu regler om generel beskyttelse af søer og vandløb samt af heder, moser og lignende, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og overdrev.

Som efter de hidtil gældende regler er beskyttelsesordningen ikke til hinder for en fortsættelse af arealernes hidtidige benyttelse, som f.eks. hidtidig landbrugsmæssig udnyttelse eller forsvarrets hidtidige benyttelse af egne arealer og anlæg m.v.

I medfør af lovens §§ 5 og 6 er der udstedt bekendtgørelse nr. 572 af 26. Juni 1992 om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger m.v., der fastlægger en nærmere afgrænsning af de beskyttede naturtyper samt fastsætter de nærmere regler for amtsrådenes administration af ordningen.

Der har hidtil hersket nogen tvivl om afgrænsningen af mosebegrebet i naturfredningslovens § 43, herunder om, det er en nødvendig forudsætning, at der findes et tørvelag, jf. nedenfor afsnit 3.9. For at

tydeliggøre, at § 3 omfatter moseområder i bred forstand, er ordet »moser« i § 3 erstattet af »moser og lignende«. Hensigten er at præcisere, at disse vådområder, som er karakteriseret af et særligt dyre- og planteliv, er beskyttede uanset om der findes noget tørvelag.

Størrelsesgrænser

For at udvide og samtidig forenkle beskyttelsesordningen er de hidtidige størrelsesgrænser nedsat og fastsat til en fælles mindstegrænse på 2500 m² i sammenhængende areal for alle de beskyttede naturtyper bortset fra søer.

Der er endvidere sket en styrkelse af beskyttelsen af vandløb og søer, idet størrelsesgrænsen for søer er nedsat fra 500 m² til 100 m². De beskyttede vandløb er som hidtil de vandløb, der er udpeget som beskyttede.

På baggrund af den betydelige nedsættelse af størrelsesgrænsen for søer er der ikke behov for særlige regler om, at søer i helt eller delvis offentligt eje er omfattet af beskyttelsesordningen uanset størrelse, jfr. lovens § 6. Den såkaldte »gadekærsregel« i bekendtgørelse nr. 521 af 2. november 1983 er derfor ikke videreført i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper m.v. 100 m²

Mosaikregler

Søer, der er mindre end 100 m², er i overensstemmelse med de hidtidige principper beskyttede, når de ligger i en af de beskyttede naturtyper, hvis det samlede område er på 2500 m² og derover. Søen vil her være beskyttet som en integreret del af området. Derudover er søer under 100 m² beskyttede, når de indgår som en del af et beskyttet vandløb.

Små biotoper, der er mindre end 2500 m² er i øvrigt omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre beskyttede naturtyper, og det samlede areal er 2500 m² eller derover, jf. »mosaikbestemmelserne« i lovens § 3, stk. 2 og 3.

Vedrørende beskyttelsen af småbiotoper på fredsskovpligtige arealer henvises endvidere til afsnit 3.18.

Dambrug

Med hensyn til arten af de foranstaltninger m.v., der er omfattet af beskyttelsesordningen i lovens § 3, er der sket den ændring, at den selvstændige godkendelsesordning vedrørende etablering af dambrug i naturfredningslovens § 43, er bortfaldet. Naturbeskyttelseshensynene i forbindelse med etablering, ændring og udvidelse af dambrug varetages herefter gennem de almindelige regler i naturbeskyttelseslovens § 3 samt gennem reglerne i planloven. De fleste dambrug, herunder overdækkede dambrugsbassiner, vil således på grund af virksomhedens industrielle præg kræve en landzonetilladelse efter planloven.

3.2. Undtagelser fra beskyttelsesordningen

Arealer i byzone og sommerhusområder

Den nu ophævede bekendtgørelse nr. 40 af 9. februar 1984 indeholdt bestemmelser, der helt eller delvis undtog heder, strandenge og strandsumpe i byzone eller sommerhusområder fra den generelle beskyttelsesordning. Dette princip er med en ændret formulering i det væsentlige videreført og udvidet til også at omfatte de »nye« naturtyper i § 1 i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper m.v. For heder, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og overdrev, der den 1. juli 1992 ligger i byzone eller sommerhusområder, gælder beskyttelsesordningen efter lovens § 3, stk. 2 således kun for tilstandsændringer til landbrugsformål.

Moser i byzone og sommerhusområder har hidtil været omfattet af den generelle beskyttelse. Dette vil fremover også gælde for moser og lignende på mindst 2500 m² 1 sammenhængende areal. Heraf følger, at realiseringen af eksisterende lokalplaner ved lovens ikrafttræden, der omfatter moser på mellem 2500 m² og 5000 m², der var den tidligere størrelsesgrænse, oftest vil forudsætte en dispensation fra § 3. Ved vurderingen af, om der bør dispenseres i sådanne tilfælde, bør der tages et væsentligt hensyn til rimelige forventninger til realiseringen af lokalplanen. Det samme gælder i de tilfælde, hvor planlægningen var langt fremme ved lovens ikrafttræden.

Ligeledes har søer, der ligger i byzone eller sommerhusområder, hidtil været inddraget under beskyttelsesordningen. Dette gælder også fortsat. For så vidt angår dispensationspraksis for søer på mellem 100 og 500 m² der er omfattet af en eksisterende lokalplan eller en igangværende lokalplanlægning, gælder hvad der er nævnt i det foregående afsnit om moser og lignende. Herudover forudsættes i almindelighed fulgt en lempelig dispensationspraksis i områder, hvor der er tale om småsøer og vandhuller på under 500 m² uden større naturmæssig eller rekreativ betydning, hvis søerne er privatejede og ligger i parcelhushaver og lignende. Der henvises i øvrigt til afsnit 3.15. 1 den udstrækning lovens § 3 finder anvendelse i byzone og sommerhusområder administreres bestemmelsen, som det i øvrigt er tilfældet, af amtsrådet, jf. lovens § 65.

Naturforvaltningsaftaler

Naturtyper, der er dannet, fordi der efter aftale med en offentlig myndighed i en periode er gennemført en særlig driftsform, blev ved Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 615 af 23. august 1991 undtaget fra bestemmelserne i naturfredningslovens §§ 43-43b i indtil i år efter aftalens udløb. Denne ordning er videreført uændret, men således, at den omfatter alle de beskyttede naturtyper, jf. § 2 1 bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper. Aftale om pleje og lignende, hvor igennem områder kan vokse sig ind under den generelle beskyttelsesordning, indgås normalt med amtsrådet efter reglerne om naturforvaltning i naturbeskyttelseslovens kapitel 8, samt i henhold til EF-ordningerne vedrørende miljøfølsomme områder og braklægning, hvor der samtidig ydes et økonomisk tilskud til den ændrede driftsform.

Undtagelsesordningen bør, ifølge Folketingsudvalgets betænkning vedrørende lovforslaget, administreres på en sådan måde, at grundejerne tilskyndes til også af egen drift at foretage naturforbedringer. Det angives derfor i betænkningen, at aftaler der omfattes af undtagelsesordningen, også bør kunne indgås med amtsrådet i tilfælde, hvor forslag til naturforbedring udarbejdes på grundejerens eget initiativ, og uden tilskud fra offentlige myndigheder.

Det er som hidtil en betingelse, at der foreligger en aftale, Og at der, i de tilfælde hvor aftalen indgås med amtsrådet, forinden er foretaget en registrering af, hvilke beskyttede naturtyper, der eventuelt i forvejen

findes på det areal, aftalen angår. Det påhviler amtsrådet at foretage registreringen. Baggrunden for kravet om forudgående registrering i denne situation er, at det bør vurderes, om det areal, hvorom der indgås en plejeaftale, i forvejen er helt eller delvis omfattet af den generelle beskyttelsesordning, idet det ikke har været hensigten med undtagelsen at indskrænke beskyttelsesordningen. En sådan registrering vil derimod ikke være aktuel i forbindelse med aftaler efter braklægningsordningen, hvor der er tale om at tage landbrugsarealer midlertidigt ud af dyrkning.

Undtagelsesordningen vedrørende plejeaftaler og lignende omfatter ikke de situationer, hvor et naturområde reetableres efter aftale gennem et engangstilskud efter reglerne i kapitel 8. De ovenfor nævnte spørgsmål må i disse tilfælde afklares i aftalen med lodsejeren, således at misforståelser undgås.

I denne forbindelse bemærkes, at der ikke er tale om engangstilskud i de tilfælde, hvor årlige tilskud til pleje o.lign. af tekniske årsager indsættes på spærret konto en gang for alle og derfra frigives løbende.

Kystbeskyttelsesloven m.v.

I bekendtgørelsens § 4 er det fastsat, at naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1-3, ikke gælder for anlæg og foranstaltninger m.v., hvortil der gives tilladelse efter loven om kystbeskyttelse samt for mindre bade- og bådebroer, der er omfattet af Trafikministeriets bekendtgørelse nr. 489 af 28. september 1981. Det bemærkes, at diger, der etableres i forbindelse med landvindingsprojekter, er omfattet af kystbeskyttelsesloven.

Hensigten med denne undtagelse fra den generelle ordning er udelukkende at undgå dobbeltadministration. De hensyn, som skal tilgodeses efter naturbeskyttelseslovens § 3, skal i stedet tages i betragtning, når der træffes afgørelse efter kystbeskyttelsesloven m.v.

3.3. Oplysning om beskyttelsesordningen

I § 8 i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper og sten og jorrdiger m.v. er der fastsat regler om en forespørgselsordning vedrørende de beskyttede arealer. Ordningen er med enkelte ændringer i § 8, stk. 3, en videreførelse af den ordning, der hidtil har været gældende vedrørende naturfredningslovens §§ 43-43b.

Hensigten med forespørgselsordningen er som hidtil i tvivlstilfælde at sikre den enkelte ejer m.v. en hurtig afklaring af, om en påtænkt ændring af tilstanden af et areal m.v. kræver dispensation.

Oplysningspligt

Efter bekendtgørelsens § 8 påhviler det amtsrådet at give ejere m.fl. oplysning om, hvorvidt en påtænkt foranstaltning eller et bestemt areal er omfattet af den generelle beskyttelsesordning.

Svarfrist

Amtsrådet skal besvare en forespørgsel inden 4 uger, efter at forespørgslen er fremsat eller inden 4 uger efter at amtsrådet har modtaget svar på en anmodning om supplerende oplysninger. Har vedkommende ikke modtaget svar inden fristens udløb, kan foranstaltningen m.v. gennemføres uden dispensation fra lovens § 3. Det gælder dog ikke for foranstaltninger, arealer samt søer, der klart falder ind under

beskyttelsesordningen, eller for vandløb og sten- og jorddiger, som er udpeget som beskyttede i offentliggjorte registreringer, jfr. bekendtgørelsens § 8, stk.

3. Der vil alene være tale om arealer eller foranstaltninger, der klart falder ind under beskyttelsesordningen, i de tilfælde hvor dette også må være klart for ejeren m.v. (en bonus pater ejer).

Amtsrådet bør så vidt det overhovedet er muligt besvare alle forespørgsler inden for 4 ugers fristen, således at situationer, hvor der kunne opstå en uklar retstilstand, undgås.

Amtsrådets meddelelse til ejere m.fl. på grundlag af en forespørgsel er at betragte som en tilkendegivelse og ikke en afgørelse. Sådanne meddelelser kan derfor ikke selvstændigt påklages til Naturklagenævnet, jfr. afsnit 3.15. Amtsrådets vurdering af retstilstanden i henhold til lovens § 3 1 de enkelte tilfælde kan alene påklages i forbindelse med en eventuel klage over amtsrådets senere afgørelse vedrørende en ansøgt foranstaltning.

Ejere m.fl. kan ikke uden tidsbegrænsning støtte ret på et manglende svar fra amtsrådet eller på en tilkendegivelse om, at en foranstaltning eller et areal ikke er omfattet af beskyttelsesordningen. Der kan højst støttes ret herpå i en periode, der svarer til forældelsesfristen for dispensationer d.v.s. 3 år, jfr. lovens § 66, stk. 2, og perioden kan afhængig af de konkrete omstændigheder være kortere, f.eks. hvis området skifter karakter i tiden mellem forespørgslen og gennemførelsen af et indgreb, ifr. afsnit 3.5 nedenfor.

3.4. Registrering af beskyttede naturtyper

Amtskommunerne har i stor udstrækning foretaget en registrering af de lokaliteter, der hidtil har været omfattet af naturfredningslovens §§ 43-43b. Endvidere foreligger der for vandløbenes vedkommende en af miljøministeren godkendt udpegning af de vandløb, der er omfattet af beskyttelsesordningen.

Registreringen af de beskyttede lokaliteter udgør et nødvendigt grundlag for en hensigtsmæssig amtskommunal administration og håndhævelse af beskyttelsesordningen. Udvidelsen af ordningen medfører derfor et behov for, at der foretages en registrering af de lokaliteter, der er inddraget under beskyttelsen efter lovens § 3. Endvidere forudsættes der løbende at ske en vedligeholdende registrering.

Anvendelsen af størrelsesgrænsen 2500 m² indebærer, at naturområderne som udgangspunkt vil være angivet på Kort- og Matrikelstyrelsens kortværk Danmark (1:25.000), medmindre der er sket ændringer siden kortværkets udarbejdelse.

Det bemærkes, at amtskommunernes registrering ikke er bindende for ejerne. Det betyder, at det ikke herved er endelig afgjort, at arealet er omfattet af § 3.

Miljøministeriet vil udsende et cirkulære og en vejledning, der nærmere fastlægger henholdsvis kravene til og retningslinierne for amtskommunernes registreringsarbejde.

3.5. Definition af naturtyperne

I det følgende foretages en definition af de beskyttede naturtyper. Definitionerne svarer til de beskrivelser,

der indgår i bemærkningerne til lovforslaget. Naturtypedefinitionerne vil senere blive udbygget og præciseret i den kommende registreringsvejledning, der er omtalt ovenfor. Registreringsvejledningen vil således i denne henseende supplere nærværende vejledning som grundlag for amtskommunernes administration af lovens § 3.

Definitionerne af de naturtyper, der hidtil har været generelt beskyttede efter naturfredningsloven, er i al væsentlighed uændret i forhold til hidtidig praksis. Dog er der som nævnt sket en præcisering af lovens mosebegræb.

Det bemærkes endvidere, at arealer både kan »vokse sig ind i« og »vokse sig ud af« beskyttelsen efter lovens § 3. Det er derfor det tidspunkt, hvor der ønskes foretaget indgreb i et areal, der er afgørende for vurderingen af, om der er tale om et beskyttet areal. Vurderingen af arealets karakter bør tage udgangspunkt i amtskommunens registrering, der løbende vedligeholdes, jf. ovenfor, uanset at registreringen ikke kan anses som bindende for lodsejeren.

3.6. Søer og vandhuller

Lovens § 3 omfatter som hidtil »naturlige søer«, dvs. søer, der traditionelt indgår i det pågældende landskab eller miljø. Der skal være tale om søer, damme eller vandhuller, dvs. vandområder, der ikke er midlertidige, og hvor der har udviklet sig et karakteristisk plante- og dyreliv i tilknytning til søen.

Naturlige søer - Menneskeskabte søer

Bestemmelserne omfatter således både de naturligt forekommende søer, der ikke eller kun i ringe grad er påvirket af kulturtekniske indgreb - sådanne søer er i dag overordentligt sjældne - og søer, vandhuller og damme, som helt eller delvist er opstået ved eller er påvirket af menneskelig indsats for en kortere eller længere årrække siden.

Det kan f.eks. være gadekær, møllesøer og ældre opstemningsanlæg samt færdigt udgravede grus-, ler-, tørve- og mergelgrave, vildtdamme m.v.

Temporære søer

Temporære søer, der kun er vandfyldte en del af året, typisk fra vinterperioden til hen i sommermånederne maj/juni, hvor de tørrer ud, er omfattet af beskyttelsesbestemmelsen under forudsætning af, at de ikke er indgået i omdrift og udgør en integreret del af et område, der i øvrigt opfylder størrelseskriteriet.

3.7. Vandløb

Udpegning af beskyttede vandløb

De vandløb, der er omfattet af beskyttelsen efter § 3, fremgår af den udpegning, der blev foretaget af amtsrådene efter ændringen af naturfredningslovens § 43 11978. På baggrund af amtsrådenes indstilling godkendte miljøministeren den foretagne udpegning i form af et kortmateriale med angivelse af de vandløb, der omfattes af beskyttelsesordningen. Det drejer sig om ca. 28.000 km vandløb.

Revision af udpegningen

Efter bemærkningerne til § 3 vil udpegningen kunne revideres med passende mellemrum. Det forudsættes, at det sker som en samlet revision for det enkelte amt. Ved en revision af den tidligere udpegning af de vandløb, der omfattes af beskyttelsesordningen, finder reglerne i § 5, stk. 2 - 4, jf. § 6 1 bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper m.v. anvendelse. Det følger bl.a. heraf, at amtsrådets kort med forslag til revideret udpegning skal fremlægges til offentligt gennemsyn i 8 uger. Amtsrådet skal bekendtgøre fremlæggelsen i stedlige blade samt sende forslaget til interesserede erhvervs- og interesseorganisationer.

Efter udløbet af 8 ugers fristen indsendes forslaget, jf. bekendtgørelsens § 5, stk. 4, til Skov- og Naturstyrelsen til miljøministerens godkendelse ledsaget af de bemærkninger, som er fremkommet under den offentlige fremlæggelse og amtsrådets kommentarer hertil.

3.8. Heder

Begrebet hede i lovens forstand er som hidtil, i overensstemmelse med den almindelige forståelse heraf, en udyrket landstrækning med mager jordbund, oftest bevokset med lyng og forskellige andre mindre buskvækster.

Plantevæksten spiller således en central rolle.

Vegetation

Hedevegetationen er lavtvoksende med forekomst af dværgbuske. På mange hedearealer udgør buske og træer som eg, birk, bævreasp, gyvel, ene og selvsåede nåltræer et væsentligt element i vegetationen.

De dværgbuske, som især forekommer på danske hedearealer, er følgende: Hedelyng, revling, klokkelyng, tyttebær, blåbær, mosebølle, hedemelbærris, krybepil og arter af planteslægten visse.

I nogle typer af hede udgør græsser, halvgræsser, laver og mosser det dominerende element i plantevæksten, hvor der så stadig er et islæt af ovennævnte arter af dværgbuske.

Især kan følgende græsarter udgøre det dominerende element i plantevæksten: Bølget bunke, fåresvingel, tandbælg, blåtop, sandskæg og katteskæg.

I Danmark er heden sjældent et stabilt plantesamfund, og græsning, tidvis afbrænding og hugst er ofte en nødvendig forudsætning for, at hedens dværgbuske, græs og lav ikke bliver overvokset og udkonkurreret af buske og træer. Der vil derfor ofte forekomme hedearealer med varierende grader af tilgroning.

En hedemose, der opfylder betingelserne for at kunne karakteriseres som en mose, er formelt ikke omfattet af hedebegrebet, men falder ind under begrebet »moser og lignende« i lovens § 3. Såfremt hedemosen ikke kan karakteriseres som en mose, er den derimod omfattet af hedebegrebet. Sondringen er imidlertid på grund af dels den samme størrelsesgrænse dels mosaikreglen uden praktisk betydning, bortset fra i de tilfælde hvor det pågældende areal ligger i byzone eller sommerhusområde.

Der er i mange tilfælde jævne overgange mellem på den ene side visse hedetyper, »græsheder«, der er præget af græsser som bølget bunke, fåresvingel, blåtop m.v., og på den anden side overdrev. Disse er

særligt i Øst-Danmark mange steder en pendant til den jyske hede, der domineres af hedelyng og andre dværgbuske. Hedelyngen har en begrænset levetid (20-30 år), og mange hedearealer er under tilgroning af selvsåede buske og træer som eg, bævreasp, gyvel, ene og selvsåede nåletræer som bjergfyr. Betydelige hedearealer, der ikke er under regelmæssig naturpleje, har derfor stedvis karakter af mere eller mindre lukket krat.

Sondringen mellem hede og overdrev er under forudsætning af, at det samlede udyrkede naturareal opfylder størrelseskriteriet, normalt uden praktisk betydning.

3.9. Moser og lignende

Efter naturfredningslovens § 43, stk. 2, var »moser« omfattet af beskyttelsen. Der har imidlertid været tvivl om afgrænsningen af mosebegrebet. Traditionelt er begrebet defineret ud fra områdernes plantevækst, fugtighedsforhold og jordbund, men det har været usikkert, hvorvidt alle disse tre kriterier skulle opfyldes i det enkelte tilfælde, eller om det var tilstrækkeligt, at kun en eller to af forudsætningerne var til stede.

Tørvedannelse

Specielt har tvivlen angået, om det er en nødvendig forudsætning, at der foreligger et tørvelag.

Hensigten med bestemmelsen i lovens 43, stk. 2, var navnlig at beskytte det vilde plante- og dyreliv. Det er derfor fremhævet i bemærkningerne til lovforslaget, at beskyttelsen ikke bør være afhængig af, om der i det konkrete tilfælde findes et tørvelag. For at tydeliggøre, at bestemmelsen også finder anvendelse, selv om ikke alle de ovennævnte kriterier samtidig er opfyldt, herunder specielt selv om der ikke foreligger noget tørvelag, er ordet »moser« derfor i lovens § 3 erstattet af »moser og lignende«.

Det bemærkes, at tørvedannelsen i visse mosetyper naturligt er meget begrænset og undertiden næsten fraværende. Dette gælder f.eks. nogle kalkkær og vældmoser.

Vegetation

Der bør derfor primært lægges vægt på botaniske forhold, hvorimod hydrologiske og/eller geologiske kriterier kun forudsættes anvendt, hvis der foreligger tegn på kulturbetingede indgreb, som hindrer en botanisk bedømmelse. Her tænkes f.eks. på nylig opløjning, opfyldning eller anden intensiv jordbearbejdning, hvorved terrænforhold er ændret, eller naturlig vegetation er fjernet. Også afgrænsningen mellem moser og andre naturtyper foretages først og fremmest ud fra botaniske kriterier. Arealer betegnes således som mose, når de naturligt forekommende moseplanter dominerer i forhold til plantearter fra andre naturtyper. Endvidere karakteriseres moser ofte ved et ujævnt overfladerelief.

Ekstensiv græsning

En landbrugsmæssig udnyttelse udelukker ikke, at et område kan betegnes som mose, hvis udnyttelsen er så begrænset, at den ikke påvirker den naturlige vegetationssammensætning væsentligt. Ekstensiv græsning vil således kunne forekomme i moser, som er omfattet af § 3, og en fortsat græsning af denne art kræver derfor ikke dispensation.

Forstlig udnyttelse

Træbevoksede moseområder, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af lovens § 3. Dette gælder også birkekær og pilekrat samt elle- og askesumpe, såfremt den forekommende urtevegetation i øvrigt medfører, at området må betegnes som mose. I sådanne moser må hidtidig normal forstlig udnyttelse fortsættes, mens f.eks. tilplantning kræver dispensation.

Begrebet »moser og lignende« i lovens forstand omfatter således udyrkede eller ekstensivt udnyttede områder præget af en ferskvandspåvirket naturlig eller overvejende naturlig vegetation, som er knyttet til gennemsnitlig høj vandstand, og som ofte har dannet tørv eller anden organisk aflejring. Begrebet er således en fællesbetegnelse for en række vådbundsområder med plantesamfund, der har betegnelsen efter vegetationens sammensætning, (f.eks. rørsump, starsump, ellesump, birkekær, pilekrat), eller efter vandtilførslen (højmose, kærmose, vældmose), eller efter andre forhold (f.eks. dyndeng, fugteng). Om et område kaldes mose eller kær har ingen betydning.

Ofte vil det være vanskeligt at trække en præcis grænse mellem moser og andre typer af relativt uforstyrrede og naturligt forekommende plantesamfund som heder, overdrev, strandenge, strandsumpe og ferske enge. Derimod vil der som regel være markant synlige vegetations- eller terrænforskelle i forhold til dyrkede arealer, tilplantede skovarealer og terrænskel i form af veje, hegn, diger, grøfter m.v. I mange tilfælde vil mosegrænsen derfor kunne trækkes i forhold til arealer, der er i omdrift, eller vejspor, hegn, diger, ejendomsskel m.v.

En nærmere afgrænsning er imidlertid i de fleste tilfælde uden praktisk betydning, både fordi de omtalte naturtyper som oftest er omfattet af lovens ~ 3 med det samme arealmæssige krav, og fordi en flerhed af de pågældende naturtyper, der sammenlagt udgør 2500 m², vil være omfattet af den generelle beskyttelse, jf. § 3, stk. i.

Moser beliggende i sommerhusområder og byzone er som hidtil omfattet af den generelle beskyttelse, medens dette kun i begrænset omfang er tilfældet for de øvrige naturtyper, jf. afsnit 3.2. Det vil således i denne henseende, jf. ovenfor afsnit 3.8, fortsat kunne være nødvendigt nærmere at afgøre, om et givet område må karakteriseres som en mose i modsætning til f.eks. en hede.

3.10. Strandenge

Begrebet strandenge i lovens forstand omfatter - i overensstemmelse med den almindelige forståelse heraf - som hidtil engstrækninger ved kysten. De afgørende kriterier er således plantevæksten samt områdets landskabelige karakter og beliggenhed.

Strandenge er relativt flade, lavtliggende og kystnære arealer med en naturlig vegetation bestående af græsser, halvgræsser og urter, som danner mere eller mindre sammenhængende grønsvær.

Strandengsflader brydes ofte af lavninger og naturlige render (f.eks. loer) og ældre strandvoldsrygge. Strandenge beliggende ud til kysten vil undertiden kunne blive overskyllede af havet.

Overskylshyppigheden og -perioden varierer meget. Her i landet ligger den normalt mellem 10 dage pr. år og 1 dag pr. 10 år.

Strandengene strækker sig fra kysten og ind i landet. I de dele, der ligger nærmest vandet, domineres plantevæksten af en eller flere salttålede plantearter såsom kveller, vadegræs, annelgræs, harril, strandrehage, strandasters, strandvejbred, jordbærkløver og engelskræs m.fl. Disse plantearter aftager gradvis ind mod de lidt højere liggende, mindre saltpåvirkede dele af strandengen. De højere liggende arealer er således oftest mindre fugtigbundsprægede i lighed med tilvoksede gamle strandvolde.

Ind mod land afgrænses strandengen hyppigt af et terrænskel i form af en niveauændring, hegn, skelgrøft, vej eller andet, som danner grænse for engen med dens nuværende eller tidligere udnyttelse som græsningsareal.

I inddigede områder kan der undertiden fortsat eksistere strandenge med salttålede planter, alt afhængig af særlig jordbund og vandbevægelse.

Strandensbegrebet i naturbeskyttelsesloven omfatter således en række varierende naturtyper, der har forskellige betegnelser efter den måde, hvorpå de er opstået, og graden af saltpåvirkning. Områderne kan blandt andet betegnes som marsk, marskeng, sylteng, strandeng, strandoverdrev eller strandfælle.

I de fleste strandenge er den lave plantevækst resultatet af landbrugsmæssig udnyttelse i form af græsning og høslæt. Ved ophør af græsning eller høslæt kan der ske en tilgroning med de mere højt voksende sumpplanter, og strandengen overgår da til at blive en strandsump.

3.11. Strandsumpe

Begrebet strandsumpe skal forstås som hidtil.

Strandsumpe er kystnære områder, hvis vegetation er domineret af store sumpplanter som tagrør, strandkogleaks, blågrøn kogleaks og enkelte andre arter. Strandsumpe forekommer ofte på de mest fugtige og eventuelt permanent vanddækkede dele af kyststrækninger.

Begrebet strandsumpe i § 3 er forskelligt fra begrebet moser og lignende i § 3. Sondringen mellem de to begreber vil imidlertid i praksis kun have mindre betydning. Hvor sondringen har betydning, må den foretages på grundlag af områdernes beliggenhed henholdsvis ved kysten eller inde i landet, og i tvivlstilfælde ud fra dominansen af salttålede planter som strandkogleaks, blågrøn kogleaks, strandasters m.fl. i strandsumpene.

3.12. Ferske enge og overdrev

Disse arealer omfatter fugtige, ferske enge samt tørre enge, ofte kaldet overdrev. Under betegnelsen overdrev falder også græsbevoksede kystskrænter.

På enge og overdrev kan der ofte forekomme mere eller mindre udbredte bevoksninger med krat og anden træagtig vegetation. Sådanne bevoksninger vil også være beskyttet af bestemmelsen, og det vil derfor kræve dispensation, såfremt man ønsker at fjerne sådanne bevoksninger.

3.12. 1. Ferske enge

Ferske enge skabes ved menneskets påvirkning. Enge kan således være dannet ved slåning eller græsning af naturlige kærsamfund eller ved fældning af elle-, aske-, birk- eller pildominerede sumpskove med efterfølgende slåning eller græsning.

Vegetation

Engenes plantesamfund afviger delvis fra de oprindelige kærsamfund. Ved slåning eller græsning forhindres træer og buske i at indvandre, ligesom græsser og planter, der kan tåle kulturpåvirkningen, får øgede konkurrencemæssige fordele frem for de øvrige arter. Dette bevirker, at det oprindelige kærsamfund ændres til at indeholde en større del af plantearter, der tåler afslåning og nedbidning, samt arter, der på anden måde begunstiges af påvirkningen. Af sådanne artsgrupper kan nævnes lave, lyskrævende planter samt en- og toårige urter, hvis spiring begunstiges af kreaturerne optrampning af jordbunden eller regelmæssig slåning. Engene er derfor generelt artsrige og indeholder en række sjældnere og fåtallige plante- og dyrearter.

Enge på forholdsvis god jordbonitet (rigkær) kan eksempelvis have en vegetation af lavere urter som trævlekrone, engkabbeleje, engblomme, vinget perikon samt Maj -gøgeurt og andre orkideer m.v. Er græsning eller høslæt forholdsvis ekstensiv eller ophørende, kan disse engtyper være under tilgroning med højere planter som f.eks. lådden dueurt, stor nælde, tagrør, almindelig mjødurt, kær-star, almindelig fredløs, angelik og kærtidsel m.fl.

Denne vegetation kan over nogle år udvikle sig til krat og sumpskov.

Ikke beskyttede arealer

Almindelige dyrkede marker og kulturgræsmarker, som omlægges hyppigere end en gang hvert 7.-10. år, eller hvor der flere gange inden for denne periode høstes mellemafgrøder, betragtes ikke som ferske enge i naturbeskyttelseslovens forstand.

Afgrænsning i forhold til andre naturtyper

Engene kan ved naturlig tilgroning af fugtigere bund udvikle sig tilbage mod mose, rørsump og krat eller sumpskov og på de mere tørre dele mod mere eller mindre tilgroede overdrev og græsfællede. Overgangen mellem engen og sådanne forholdsvis uforstyrrede plantesamfund kan ofte erkendes ved hegn og skel, men er i andre tilfælde jævn og glidende samt vanskelig at lokalisere præcist i terrænet. Da de nævnte naturtyper imidlertid også - under forudsætning af at størrelseskriteriet er opfyldt - er omfattet af bestemmelserne i loven, er disse grænsedragninger i det store og hele af mindre betydning for administrationen af lovens beskyttelsesbestemmelser.

3.12.2. Overdrev

I den oprindelige betydning var overdrevet den del af en landsbys jorder, der som »udmark« lå udenfor vangene, og som ikke var eng eller skov. Overdrevene blev traditionelt brugt til græsning for husdyrene og

eventuelt også til høslæt. Gennem årene er mange overdrev ved opløjning blevet inddraget i omdriften, eller de er blevet plantet til.

De tilbageværende overdrev er typisk tørbunds-arealer, der aldrig eller kun meget sjældent har været pløjet op, og som helt overvejende har været udnyttet som græsningsarealer.

Vegetation

Græs- og urtevegetationen er oftest righoldig og varieret med mange sjældne arter. Blandt mere karakteristiske plantearter kan f.eks. nævnes mark-krageklo, gul evighedsblomst, mark-bynke, blåhat, prikbladet perikon, gul snerre, smalbladet høgeurt, fløjlsgræs, knoldranunkel m.fl. Der er til vegetationen knyttet et rigt insekt- og andet dyreliv. Tørvelag mangler eller er kun svagt udviklet.

Bortset fra strandoverdrev og enkelte fredede områder er overdrevene i dag stort set alle indhegnede. I takt med de senere års strukturændringer i landbruget er græsningen på mange arealer aftaget eller helt ophørt, og en del overdrev præges derfor i lighed med hedearealer af stigende tilgroning med buske og træer.

Landskabelig karakter

De eksisterende overdrev findes nu hovedsagelig på kuperede, svært opdyrkelige områder eller som dele af dyrehaver. Derfor findes de i reglen på nuværende og tidligere tiders kystskrænter (f.eks. stenalderhavets kystskrænter), og andre kuperede, svært opdyrkelige områder. Specielle overdrevstyper findes på Bornholm i form af klippeløkker og som kalkbakker i Himmerland og på Møn m.v.

Afgrænsning i forhold til andre naturtyper

Overdrevene kan have kontinuerlige og diffuse afgrænsninger i forhold til naturtyper som enge, moser og heder samt strandenge. Derimod vil der oftest omkring overdrev være tydelige terrænskel i form af veje, hegn, diger, grøfter og lign., ligesom der vil være markante overgange i forhold til højskov og plantage samt til agerarealer, der er i omdrift.

Visse hårdt græssede overdrev kan være næsten uden opvækst af vedplanter (buske, træer).

3.13. Arealberegning

Mellem de fleste af de beskyttede naturtyper er der i mange tilfælde meget jævne og glidende overgange, f.eks. fra eng til mose. De nævnte overgange med små ændringer i vegetationssammensætningen vil bero på helt lokale variationer i jordbundens type og vandindhold.

Samlet naturareal

Ved arealberegningen af sådanne biotopkomplekser lægges det samlede naturareals størrelse til grund, jf. lovens § 3, stk. 2. Småbiotoper, der ikke i sig selv opfylder størrelseskriteriet, er således omfattet af beskyttelsesordningen, hvis de støder op til eller indgår i arealer med andre naturtyper, som er omfattet af

beskyttelsesordningen, if. reglerne i § 3, stk. 2 og 3. Ved afgrænsningen af arealet lægges endvidere til grund, at der skal være tale om et sammenhængende areal.

Sammenhængende areal

Med sammenhængende areal forstås et område, som i naturbeskyttelsesmæssig henseende kan karakteriseres som en funktionel helhed. Dette indebærer, at en hede, fersk eng, mose, eller et overdrev eller kombinationer af disse naturtyper kan anses som sammenhængende i naturbeskyttelseslovens forstand, uanset om området i et vist omfang er gennemskåret af f.eks. mindre veje, brandbælter, vandløb, små skovparceller, hegn, herunder levende hegn, m.v. I øvrigt må det bero på et konkret skøn i det enkelte tilfælde, om et areal kan anses som sammenhængende, herunder om de »fremmede elementer« er så væsentlige, at der såvel landskabeligt som biologisk ikke er tale om en helhed. Disse elementer må derfor udgøre en forholdsvis beskedne del af det samlede areal, for at der kan ses bort fra dem ved afgørelsen af, om området er »sammenhængende«.

Ejerforhold

Det bemærkes, at ejerforholdet er uden betydning for afgørelsen af, om et areal er sammenhængende.

Søer

Ved beregningen af arealet af en sø eller et vandhul skal deri overensstemmelse med de hidtidige principper lægges vægt på, dels udstrækningen af den sammenhængende åbne vandoverflade, dels karakteren af det tilstødende vådområde med en vegetation bestående af vand- og sumpplanter.

Søer, der ikke opfylder størrelseskravet, men som ligger ved et beskyttet vandløb og dermed udgør en del af vandløbet er som hidtil omfattet af lovens § 3, stk. 1. Sådanne søer, der ligger i et område, der er omfattet af lovens § 3, stk. 2, anses også på samme måde som efter de hidtil gældende regler for vandhuller o.lign., der ligger i moser, på heder, strandenge eller strandsumpe, som en integreret del af den pågældende naturtype. De er således omfattet af beskyttelsen, hvis den pågældende naturtype eller en kombination af naturtyper, jf. lovens § 3, stk. 2 og 3, konkret udgør 2500 m .

3.14. Foranstaltninger, der kræver dispensation

Efter lovens § 3 må der ikke foretages ændringer i tilstanden af de beskyttede naturtyper m.v. Der er ikke hermed sket nogen realitetsændring i forhold til de hidtil gældende regler i naturfredningslovens §5 43-43 b, således som disse regler hidtil har været administreret.

Foranstaltningens karakter og virkning

Ved vurderingen af, om en foranstaltning kræver dispensation fra lovens § 3, skal der som hidtil lægges vægt på foranstaltningens karakter og især på den virkning, den har for området - det vil sige om foranstaltningen indebærer ændringer af området og dermed af naturtilstanden.

I princippet er således alle ændringer omfattet af forbudet efter § 3. Ændringens væsentlighed er af betydning, når det skal afgøres, om der kan dispenseres. Uanset dette er der dog en nedre grænse for, hvad der kræver dispensation. Foranstaltninger kan være så perifere eller bagatelagtige, at de kan iværksættes uden dispensation. Det er i denne henseende ikke hensigten at ændre den hidtidige praksis på området.

Foranstaltninger udenfor et beskyttet område

I praksis er det antaget, at også foranstaltninger uden for et beskyttet område, men som ændrer dette, kræver tilladelse. Dette afhænger af foranstaltningens nærmere virkning og karakter. Ved bedømmelsen indgår om foranstaltningen har en umiddelbar og direkte virkning på området, hvorvidt foranstaltningen har en konkret og varig karakter, hvor tæt på det beskyttede område den finder sted, samt om den specielt påvirker dette i modsætning til de omliggende områder generelt. Omvendt kan hensynet til virkningerne af et indgreb i et beskyttet areal på områder udenfor, som er af naturfredningsmæssig interesse, indgå i vurderingen, men disse hensyn må ikke være eneafgørende.

Opregningen og afgrænsningen i det følgende af hvilke foranstaltninger, der kræver dispensation, er ikke udtømmende. En mere udførlig gennemgang af især Skov- og Naturstyrelsens praksis som klagemyndighed findes i § 43-NYT, jf. afsnit 1.3.

Vandløbsreguleringer o.lign.

For vandløb må der ikke uden dispensation foretages reguleringer, etablering af opstemningsanlæg og lignende.

Vedrørende spørgsmålet om udsætning af fisk og lignende henvises til vejledningens afsnit herom.

Ændring af vandspejl o.lign.

For så vidt angår søer og moser kræves der dispensation til ændringer af vandspejl og profil.

Spildevandsudledning

Udledning af spildevand til vandløb og søer er derimod ikke omfattet af § 3, men er alene reguleret i miljøbeskyttelsesloven.

Vandindvinding

Vandindvinding forudsætter ligeledes normalt kun en tilladelse efter vandforsyningsloven og ikke efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Vandløbsvedligeholdelse

Sædvanlige vedligeholdelsesarbejder i vandløb er ikke i strid med bestemmelserne i lovens § 3, stk. 1 og 2. Bestemmelsen herom i lovens 3, stk. 1, erstatter den hidtidige bestemmelse i naturfredningslovens § 43, stk. 1, der undtog arbejder i henhold til gældende vandløbsregulativer fra beskyttelsesordningen. Vedligeholdelsesarbejder i henhold til gældende vandløbsregulativer for offentlige vandløb kan fortsat ske uden dispensation fra amtsrådet. Det samme gælder almindelige vedligeholdelsesarbejder i private vandløb.

Udenfor begrebet sædvanlige vedligeholdelsesarbejder falder f.eks. opgravninger af vandløb, hvor man ud over at fjerne aflejret materiale uddyber vandløbets oprindelige leje. Det samme gælder afgravning af stabile brinker og sider, således at vandløbets bundbredde bliver forøget.

Dræning

Sædvanlig vedligeholdelse af bestående dræningsanlæg kræver heller ikke dispensation fra lovens § 3, stk. 2. 1 overensstemmelse med hidtidig praksis vil derimod nydræning, ændringer af eksisterende dræns placering, herunder nedlægning af drænrør i større dybde end hidtil, samt ændringer af eksisterende dræns diameter kræve dispensation. Afgørende for om der kræves en dispensation er, om arbejderne medfører ændringer af tilstanden i de beskyttede områder.

Med hensyn til nydræninger, herunder væsentlig uddybning af hidtidige dræningsanlæg, bemærkes, at dræning af arealer, der ikke er omfattet af § 3 1 særlige tilfælde kan forudsætte en dispensation fra § 3, hvis dræningen vil medføre en sænkning af vandstanden af betydning i f.eks. en tilstødende mose og dermed ændre mosens tilstand.

Omlæg

Som efter de hidtil gældende regler forudsætter lovens § 3, jf. bemærkningerne til lovforslaget, at benyttelsen af de beskyttede arealer kan fortsætte som hidtil. Dette indebærer bl.a., at beskyttede naturtyper som f.eks. nogle ferske enge, såkaldte »kulturenge«, som regelmæssigt er blevet omlagt, navnlig for at sikre bedre græsningsmuligheder, fortsat kan omlægges med samme tidsinterval som hidtil.

Dyrkning af afgrøder

Ved omlæg forstås normalt pløjning og efterfølgende jordbehandling, hvorefter området tilsås med den samme eller en ny afgrøde. Hvis det i forbindelse med omlæg af et bestemt engareal inden for de senere år har været praksis i et år at høste en anden afgrøde - typisk korn - på det pågældende areal, vil denne praksis også kunne fortsætte med de hidtidige tidsintervaller. Det er i overensstemmelse med princippet om, at loven ikke hindrer en fortsættelse af den hidtidige lovlige anvendelse af de beskyttede arealer.

Dyrkning af korn og andre sædskifteafgrøder på enge i større omfang end hidtil vil derimod kræve dispensation.

Det samme gælder, såfremt man ønsker at omlægge eller på anden måde foretage jordbearbejdning af arealer som f.eks. ferske enge, som ikke hidtil har været regelmæssigt omlagt.

Gødskning og bekæmpelsesmidler

I overensstemmelse med den hidtidige praksis kræver gødskning, herunder kalkning, eller anvendelse af kemiske bekæmpelsesmidler dispensation, i det omfang sådanne foranstaltninger ikke tidligere er indgået i landbrugsdriften på et areal, der er omfattet af § 3. Omvendt kræver gødskning og anvendelse af bekæmpelsesmidler i hidtidigt omfang ikke dispensation.

Vedrørende gødskning på moser og heder gælder der imidlertid umiddelbart et forbud, idet selve eksistensen af disse naturtyper som regel er ensbetydende med, at der ikke hidtil har været gødsket, eller

at gødskning i hvert fald har været uden særlig landbrugsmæssig interesse. Gødskning af sådanne arealer, må derfor anses som en foranstaltning, der ændrer tilstanden, og som derfor ikke kan ske uden dispensation. Det bemærkes herved, at det hidtil er antaget, at aflæsning af bl.a. gødning i moser heller ikke kan ske uden dispensation.

Forstlig udnyttelse

Med hensyn til normal forstlig udnyttelse af moser, der har karakter af f.eks. ellesump bemærkes, at hidtidig udnyttelse af den naturlige træbevoksning på sådanne arealer til træproduktion kan fortsættes, uden at der kræves dispensation. Der kan udføres såvel tyndingshugster som ren afdrift under forudsætning af, at der ikke derved sker andre ændringer, som medfører, at ellesumpen ikke genopstår som sådan. Derimod kræver tilplantning af sådanne arealer dispensation.

Tilplantning, o.lign.

Tilplantning af beskyttede arealer med træer og buske, herunder juletræer og pyntegrøntbevoksninger, kræver som hidtil dispensation. Dette gælder også i skovrejsningsområder. Umiddelbar genplantning f.eks. af læhegn, kræver derimod ikke dispensation, jfr. princippet om at hidtidig udnyttelse kan fortsætte uændret uden dispensation.

Vej- og elanlæg

Etablering af vej- og ledningsanlæg gennem beskyttede naturtyper forudsætter dispensation fra lovens § 3. Offentlige vej- og elanlæg kræver tillige tilladelse efter lovens § 20, jfr. bekendtgørelsen om godkendelse af offentlige vej- og ledningsanlæg m.v. i det åbne land. Amtsrådet bør træffe afgørelse om de nødvendige dispensationer fra § 3, når der foreligger en principgodkendelse til anlægget efter § 20. Der henvises i øvrigt til redegørelsen for samspillet mellem § 3 og § 20 1 afsnit 8.7.

Terrænændringer, læhegn, vindmøller

Enhver form for terrænændringer, herunder råstofindvinding, etablering af nye læhegn, samt opstilling af vindmøller og lignende kræver som hidtil dispensation.

Råstofindvinding

Råstofindvinding kræver som hidtil dispensation, selvom der udelukkende er tale om indvinding til eget brug. Dette gælder også for indvinding på arealer, hvor der er anmeldt og anerkendt råstofindvindingsrettigheder i henhold til § 5, stk. 1-3, 1 lov nr. 285 af 7. Juni 1972 om udnyttelse af sten, grus og andre naturforekomster i jorden og på søterritoriet.

Bebyggelse

Opførelse af ny bebyggelse forudsætter dispensation, medmindre bebyggelsen sker i tilknytning til en ejendoms eksisterende bygninger. Som eksempler på bygninger i tilknytning til eksisterende bebyggelse, der normalt ikke kræver en dispensation, kan nævnes nye erhvervsmæssigt nødvendige bygninger på eksisterende landbrugsejendomme, garager, carporte, udhuse og tilbygninger i øvrigt.

Campingvogne

Særligt med hensyn til campingvogne bemærkes, at opstilling af campingvogne kan være omfattet af forbudet i lovens § 3, idet en sådan aktivitet vil kunne være ensbetydende med en ændring af et beskyttet areals tilstand, hvis der er tale om en mere varig opstilling. Det må derfor bero på en konkret vurdering, om der kræves dispensation fra lovens § 3 til opstilling af en campingvogn i en beskyttet naturtype (i modsætning til § 8 og §§ 15-18, der indeholder et udtrykkeligt forbud mod placering af campingvogne).

Det bemærkes, at opstilling af campingvogne i landzone i en længere periode kræver en tilladelse efter planloven.

Etablering af anlæg til kreaturvanding, opstilling af læskure for kreaturer og lignende mindre bygninger, der er nødvendige for græsning og høslet betragtes som hidtil som så perifere foranstaltninger, at de kan gennemføres uden dispensation.

Haver

Eksisterende havearealer er som hidtil ikke omfattet af den generelle beskyttelsesordning.

Naturpleje

Plejeforanstaltninger, der klart tjener til at opretholde områdets hidtidige tilstand, vil kunne ske uden dispensation. Dette gælder for eksempel fjernelse af selvsået opvækst af træer og buske i begrænset omfang.

Foranstaltninger, der rækker ud over almindelig pleje af områdets hidtidige tilstand, kræver dispensation, selv om de tager sigte på at forbedre naturtilstanden, f.eks. hvis der er tale om en genopretning af en tidligere tilstand. Det gælder dog ikke, hvis sådanne arbejder udføres med hjemmel i en fredning, og det i fredningen er bestemt, at forbudene i §§ 3-4 ikke skal gælde for de pågældende arbejder, jf. lovens § 38, stk. 5.

Opmærksomheden henledes i denne forbindelse på undtagelsesreglen i § 2 1 bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger m.v., jf. ovenfor afsnit 3.2.

3.15. Administrationen af dispensationsbeføjelsen

Naturfredningslovens §§ 43-43 b var udformet således, at der krævedes tilladelse fra amtsrådet til at foretage indgreb i de beskyttede naturtyper. Bestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 3 er derimod udformet som en forbudsbestemmelse, men med mulighed for at amtsrådet kan dispensere i særlige tilfælde, jf. lovens § 65, stk. 3. Formuleringen af § 3 er imidlertid i overensstemmelse med den måde, hvorpå de hidtil gældende regler har været administreret. Den ændrede formulering af § 3 er derfor af ren lovteknisk karakter og indebærer ingen realitetsændringer i forhold til den hidtidige praksis.

Internationale forpligtelser

Dispensationsbeføjelsen i § 65, stk. 3, skal generelt administreres med væsentlig hensyntagen til

målsætningerne i Ramsarkonventionen om beskyttelse af vådområder, Bernkonventionen om beskyttelse af Europas vilde planter og dyr samt naturlige levesteder og Bonnkonventionen om beskyttelse af vilde arter af migrerende dyr, herunder regionale aftaler om specielle arter, indgået i henhold til denne konvention. Endvidere skal bestemmelserne i EF-fuglebeskyttelsesdirektivet (og fra 22. Juli 1994 1 EF-direktivet om bevaring af naturtyper samt af vilde dyr og planter, jf. afsnit 14 nedenfor) overholdes, ligesom der i øvrigt skal tages væsentligt hensyn til målsætningerne i disse direktiver. Dette indebærer, at der i EF-fuglebeskyttelsesområderne og i Ramsarområderne skal følges en særlig restriktiv dispensationspraksis. Der henvises i denne forbindelse til afsnit 14 om disse områder.

Nabointeresser skal ikke varetages

I vurderingen af dispensationsansøgninger indgår en bedømmelse af områdets nærmere naturmæssige værdi. Heri kan indgå ikke blot en biologisk bedømmelse, men f.eks. også landskabelige eller kulturhistoriske hensyn kan tages i betragtning. Derimod er nabointeresser ikke omfattet af de hensyn, der skal varetages.

Særlige omstændigheder

Der skal som hidtil foreligge særlige omstændigheder, før der kan gives dispensation til foranstaltninger, som ændrer tilstanden i de beskyttede naturtyper, når ændringerne er væsentlige eller i modstrid med ønsket om at opretholde de pågældende naturtyper som sådanne.

Reglerne er under et udtryk for en generel samfundsmæssig interesse i, at de beskyttede naturtyper opretholdes.

Interesseafvejning

Det er således ikke nok, at der er påvist en væsentlig jordbrugs- eller anden økonomisk eller rekreativ interesse i, at et indgreb finder sted. For at et indgreb i områdets tilstand eventuelt kan accepteres, må der tillige enten være tale om et område, som ud fra naturbeskyttelseshensyn vurderes som uden særlig interesse, eller om et indgreb, der i sig selv ikke skønnes at medføre nogen afgørende forrykning af tilstanden i området. Dog vil det naturligvis ikke kunne udelukkes, at andre særlige forhold må tages i betragtning, f.eks. at der foreligger specielt store landbrugsmæssige interesser i et givet projekt, samtidig med at den pågældende naturlokalitet er af mindre interesse.

Små naturlokaliteter

Navnlig for de mindre naturlokaliteter er det af betydning, at de ikke vurderes isoleret fra omgivelserne. Principielt gælder det således, at interessen i at bevare f.eks. en af de små naturlokaliteter ikke blot behøver at knytte sig til den pågældende lokalitets værdi i sig selv som levested for planter og dyr. Interessen vil herudover ofte også knytte sig til, at der ikke bliver forøgede afstande til lignende lokaliteter og dermed forringede spredningsmuligheder for plante- og dyrelivet. Derfor må f.eks. også de små naturlokaliteter, der ligger spredt i jordbrugsområderne, generelt søges bevaret i størst mulig udstrækning. Et områdes betydning for plante- og dyrelivet behøver derfor ikke at have sammenhæng med en beliggenhed inden for eller uden for de områder, som af fredningsmyndighederne er udpeget som særlige

fredningsinteresseområder. Det bemærkes i øvrigt, at en særlig omstændighed, der kan begrunde dispensation, kan være, at et ansøgt indgreb har en naturforbedrende funktion.

Småøer i byzone og sommerhusområder

Særligt med hensyn til småøer og vandhuller på under 500 m² i byzone og sommerhusområder bemærkes, at der i visse tilfælde, jf. afsnit 3.2. kan være anledning til en lempeligere dispensationspraksis. Det bemærkes dog, at det i lokalplanlægningen kan være bestemt, at sådanne øer skal bevares i deres nuværende tilstand.

Overgangssager

Ændringer af tilstanden af de nye naturtyper, der er inddraget under beskyttelsesordningen, kræver dispensation fra § 3, hvis ændringerne ikke er gennemført ved lovens ikrafttræden, jfr. afsnit 24.7. Ved vurderingen af ansøgninger om tilstandsændringer af nye beskyttede naturtyper, bør der tages rimelige hensyn til forventninger om, at foranstaltningerne kan gennemføres i de tilfælde, hvor der er meddelt tilladelse til foranstaltningerne efter anden lovgivning inden lovens ikrafttræden, og denne tilladelse er af nyere dato og i hvert fald ikke er forældet. Det samme gælder hvor der er gennemført en lokalplan herom eller planlægningen af aktiviteterne er vidt fremskredet. Som eksempler kan nævnes råstofgravning på ferske enge, hvortil der er meddelt en indvindingsstilladelse efter råstofloven, eller hvor der er anmeldt og anerkendt råstofindvindingsrettigheder efter råstofloven af 1972.

Klagemuligheder

Afgørelser om dispensation kan påklages til Naturklagenævnet. Om de nærmere regler for indgivelse af klager, klagernes retsvirkninger, klagesagsbehandling m.v. henvises til afsnit 21 om klage.

3.16. Erstatningsbiotoper

Som vilkår for dispensationer

I overensstemmelse med hidtidig praksis efter naturfredningsloven kan det være velbegundet i visse tilfælde at stille krav om etablering af erstatningsbiotoper som vilkår for dispensationer, hvor der foreligger en forudgående ansøgning. Amtsrådet bør imidlertid udvise tilbageholdenhed med dette, da det ud fra en naturbeskyttelsesmæssig synsvinkel normalt vil være langt at foretrække, at de oprindelige naturområder med deres særegne karaktertræk bibeholdes i videst mulig omfang. Det bemærkes i denne forbindelse, at det for visse oprindelige naturtyper som f.eks. højmoser og lichenheder normalt ikke vil være muligt at etablere erstatningsbiotoper, idet de biologiske og geologiske forudsætninger ikke findes andre steder.

Vilkårsfastsættelse i lovliggørelsessager

Der kan være behov for at stille vilkår om etablering af erstatningsbiotoper eller genopretning af (eller plejeforanstaltninger på) eksisterende biotoper i tilfælde, hvor der er sket en lovovertrædelse, og man afstår fra at stille krav om en egentlig retablering af den pågældende biotop. Det kan især være relevant i situationer, hvor det er forbundet med uforholdsmæssigt store udgifter at forlange den oprindelige biotop

retableret, eller en retablering er umulig eller i hvert fald uigennemførlig indenfor en overskuelig årrække. Det forudsættes således, at der i forbindelse med »lovliggørelsessager« kan stilles vilkår af den ovennævnte karakter.

3.17. Overtrædelser af § 3

Amtsrådet fører tilsyn med overholdelsen af reglerne i lovens § 3 og i bekendtgørelsen om beskyttede naturtyper og sten- og jorddiger m.v., jfr. afsnit 20. om tilsyn.

Særligt i sager om eventuelle overtrædelser af § 3 kan der opstå tvivlsspørgsmål om, hvorledes den hidtidige drift af et bestemt areal har været og dermed, om der er tale om en hidtidig benyttelse af et areal, som kan fortsættes uhindret uden dispensation fra § 3. Det skal i denne forbindelse præciseres, at det normalt påhviler myndighederne, d.v.s. tilsynsmyndigheden og i forbindelse med strafferetlig forfølgning anklagemyndigheden, at godtgøre, at der er sket en overtrædelse af reglerne i § 3.

3.18. Skovloven

Bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3 må ses i sammenhæng med bestemmelserne i § 17 i skovloven (L 383 af 7. juni 1989, som ændret i naturbeskyttelseslovens § 94, pkt. 3).

Småbiotoper i skove

Efter denne bestemmelse er søer, vandløb, moser, heder, strandenge og strandsumpe, der hører til fredskovpligtige arealer også beskyttet, hvis de er mindre end naturbeskyttelseslovens størrelsesgrænser. Disse arealer må derfor ikke dyrkes, afvandes, tilplantes eller på anden måde ændres uden dispensation fra Skov- og Naturstyrelsen, jfr. skovlovens § 17, stk. 3, jfr. § 18. Endvidere er enge og klitter undtaget fra skovlovens dyrkningskrav. Herudover er også løvskovbryn og egekrat beskyttet efter skovlovens § 17.

3.19. Særligt om VVM-proceduren

VVM

Der kan ikke meddeles tilladelse efter naturbeskyttelseslovens § 3 til forskellige typer af større bygge- og anlægsarbejder, før der er foretaget en vurdering af virkningerne på miljøet (VVM). Det følger af Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 584 af 24. juni 1992 om miljøgodkendelse m.v. af de anlæg, der er omfattet af miljøvurderinger i henhold til lov om planlægning. De anlægsarbejder som fordrer en forudgående VVM-procedure er angivet i bilaget til Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 903 af 17. december 1991, om supplerende regler i medfør af lov om planlægning.

Proceduren for gennemførelse af VVM er fastlagt i planlovens § 6, der er suppleret af ovennævnte bekendtgørelse nr. 584 af 24. Juni 1992 samt §§ 3 - 4 i bekendtgørelse nr. 903 af 17. december 1991.

Efter planlovens § 6, stk. 3, nr. 4, skal der fastlægges regionplanretningslinier for beliggenheden og udformning af de større enkeltanlæg, der er omfattet af VVM-proceduren, og efter lovens § 6, stk. 8, skal sådanne retningslinier ledsages af en redegørelse, der indeholder en vurdering af de miljømæssige konsekvenser. Det følger af bekendtgørelse nr. 584, at endeligt vedtagne regionplanretningslinier for det pågældende anlæg er en forudsætning for meddelelse af dispensation fra naturbeskyttelseslovens 53.

VVM-proceduren er nærmere beskrevet i planstyrelsens vejledning om planloven side 30 ff.

3.20. Forholdet til anden lovgivning i øvrigt

Råstofloven

Bestemmelserne i naturbeskyttelseslovens §§ 3-4 kan ikke fortrænges af, at noget tillades eller er udtrykkeligt tilladt efter anden lovgivning. Råstofindvinding kræver således tilladelse, uanset om den kan ske uden tilladelse efter råstofloven, f.eks. til eget brug, eller hvor der er anmeldt og anerkendt indvindingsrettigheder i henhold til råstofloven.

Ekspropriation

Dispensation er også nødvendig, selv om der er foretaget ekspropriation.

Lokalplanlægning

Vedtagelse af lokalplan, der forudsætter indgreb i et beskyttet område, indebærer ikke en dispensation. Når Skov- og Naturstyrelsen modtager lokalplanforslag fra kommunalbestyrelsen i forbindelse med offentlighedsperioden efter planloven, foretager styrelsen en gennemgang af planforslaget i relation til de interesser, der dækkes af styrelsens ressort. Der tages i den forbindelse stilling til, om der er anledning til at nedlægge veto eller på anden måde at reagere i anledning af lokalplanforslaget. Dette gælder også vedrørende de beskyttelsesinteresser, der knytter sig til naturbeskyttelseslovens § 3.

En gennemgang af lokalplanforslaget med henblik på eventuelle reaktioner vil imidlertid alene ske på det foreliggende grundlag, d.v.s. de muligheder lokalplanens detaljeringsgrad giver for at forholde sig til spørgsmålet.

Styrelsens behandling af lokalplanforslag, der omfatter arealer, der er beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3, vil derfor ikke uden videre være bindende for styrelsens stillingtagen ved en efterfølgende behandling af en dispensationsansøgning efter § 3. Der skal i den forbindelse peges på, at der kan fremkomme nye synspunkter eller oplysninger i forbindelse med en eventuel klagesag.

Beskyttelsesbræmmer langs vandløb

Langs naturlige eller i regionplanen højt målsatte vandløb og søer er der i medfør af vandløbslovens § 69, ifr. naturbeskyttelseslovens § 100, nr. 2, udlagt beskyttelsesbræmmer i 2 m bredde. Disse vandløb og søer

er i vidt omfang sammenfaldende med de vandløb og søer, der omfattes af naturbeskyttelseslovens § 3, stk. 1. 1 beskyttelsesbræmme gælder efter vandløbsloven et indspensabelt forbud mod dyrkning, jordbehandling m.v. Der kan således ikke i sådanne områder dispenseres fra naturbeskyttelseslovens § 3 til de pågældende foranstaltninger. Der henvises i øvrigt til Miljøstyrelsens vejledning om beskyttelsesbræmmer.

Spørgsmålet om rækkefølgen i tilfælde, hvor der kræves tilladelse efter flere love, er behandlet i afsnit 19.6. om dispensation.